СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ” – Свищов
Факултет „Производствен и търговски бизнес”
Катедра „Икономика и управление на туризма”

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Сборник с доклади

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Председател:
доц. д-р Петя Иванова
Членове:
проф. д-р Марияна Божинова
проф. д.и.н. Милко Палангурски
доц. д-р Мариана Янева
доц. д-р Тихомир Личев
гл. ас. д-р Любка Илиева
гл. ас. д-р Любомира Тодорова
гл. ас. д-р Павлин Павлов

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
проф. д-р Марияна Божинова – (България)
Членове:
проф. д-р Лариса Корганашвили (Грузия)
проф. д-р Алфред А. Розенблум (САЩ)
проф. д-р Алфонсо Варгас (Испания)
доц. д-р Петя Иванова (България)
доц. д-р Мариана Янева (България)
доц. д-р Татяна Манастерска (Полша)
доц. д-р Ю-Чен Чанг (Тайван)
доц. д-р Сергей Илькевич (Русия)
доц. д-р Насирли Бейтулла (Азербайджан)

Технически секретар – Емилия Станева

ISBN 978-954-23-1764-7

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. Петя Иванова
Вместо предговор 9

Пленарен доклад
Проф. М. Божинова
АКТУАЛНИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ 13

ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ И ИНОВАЦИИ

Prof. Andrey Zahariev, Assoc. Prof. Stoyan Prodanov, Head Assist. Prof. Emil Tsanov, PhD, Assist. Prof. Stefan Prodanov, PhD; Mariana Moneva-Dauo, Phd Student
PROJECT NOVAE AND INTERREG PROGRAMME – A NEW APPROACH FOR DEVELOPMENT OF THE LOWER DANUBE TOURIST DESTINATION 27

Доц. д-р Петя Иванова, докторант Симеон Симеонов
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ТУРИСТА, ПРАКТИКУВАЩ КУЛИНАРЕН ТУРИЗЪМ 36

Доц. д-р Иванка Николова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАРАСТВАНЕ НА ПРИХОДИТЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО 45

Доц. д-р Снежинка Кадиева
НЯКОИ НОВИ КОНЦЕПЦИИ ЗА ХОТЕЛИТЕ НА БЪДЕЩЕТО 53

Доц. д-р Ваня Василева, Йорданка Марчева
СЪВРЕМЕННИ ОСОБЕНОСТИ В РАЗВИТИЕТО НА РЕСТОРАНТЬОРСТВОТО В КИПЪР 62

Доц. д-р Снежана Иванова, Александрина Енева
ИНОВАЦИИТЕ В НОВИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СВЯТ 70

Доц. д-р Катя Илиева
РЕСУРСИТЕ НА СОЛЕНИТЕ ЕЗЕРА В АКВАТОРИЯТА НА БУРГАС И РОЛЯТА ИМ В РАЗВИТИЕТО НА АЛТЕРНАТИВНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ В РЕГИОНА 81

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИНСТРУМЕНТИТЕ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ИМИДЖА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ 91

Доктор Никола Гайдаров, докторант Ралица Георгиева
СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ПРОДУКТИ НА ТУРОПЕРАТОРИТЕ
ПО ДЕЛОВИ И ХАЗАРТЕН ТУРИЗЪМ 98

Ст. преп. Маргарита Панчева
С ГРИЖА ЗА КЛИЕНТА ПРИ ПОДГОТОВКАТА И ПРОВЕЖДАНЕТО
НА ОРГАНИЗИРАНИ ОБИКОЛНИ ПЪТУВАНИЯ ИЗ БЪЛГАРИЯ,
ПРЕДНАЗНАЧЕНИ ЗА ФРЕНСКИ ТУРИСТИ.....108

Преп. д-р Севджан Сабриева
СЪВРЕМЕННО СЪСТОЯНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА
ИНФРАСТРУКТУРА В ЮГОЗАПАДЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ 117

Докторант Данаил Алеков
ДИНАМИЧНИ И СТАЦИОНАРНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОГРАМИ.....124

Докторант Илиян Дуков
ДЕТЕРМИНАНТИ НА ПОТРЕБИТЕЛСКОТО ТЪРСЕНЕ НА
ОРГАНИЗИРАНИ ЕДНОДНЕВНИ ПЕШЕХОДНИ ЕКСКУРЗИИ.....133

Mohamed Mostafa Albaz
THE ROLE OF SMART HUMAN RESOURCES IN IMPROVING THE
EFFICIENCY OF LOGISTICS INVESTMENT IN SMEs 141

ТУРИСТИЧЕСКИ БИЗНЕС И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Доц. д-р Генка Рафаилова
ВЗАИМОВРЪЗКА МЕЖДУ КРЕАТИВНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО
И ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ 151

Доц. д-р Мария Станкова
ВЪЗМОЖНОСТИ НА ИНДУСТРИЯТА НА ТУРИЗМА ЗА СОЦИАЛНО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО 161

Доц. д-р Еленита Великова
АНАЛИЗ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА УДЪЛЖАВАНЕ НА СЕЗОНА
В БЪЛГАРСКИТЕ ТУРИСТИЧЕСКИ КУРОРТИ.....169

Gordana Stojmenović, проф. д-р Любчо Варамезов
ОПИТЪТ НА СРЪБСКИТЕ ПРОИЗВОДСТВЕНИ КОМПАНИИ
В LEAN ПРОИЗВОДСТВОТО.....179

Доц. д-р Светослав Илийчовски, доц. д-р Ася Панджерова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ, АНГЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 187

Гл. ас. д-р Галя Кушева
АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ В КУРОРТЕН КОМПЛЕКС ПАМПОРОВО ПРЕЗ ЗИМНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СЕЗОН ЗА ПЕРИОДА 2017-2019 г. 195

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
ДИНАМИКА НА СЕЗОННОСТТА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 203

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 211

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ИНОВАТИВНОСТ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ФИРМИ 218

Ас. д-р Любомира Тодорова
ПРОЯВЛЕНИЕ НА СИВАТА ИКОНОМИКА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР НА Р. БЪЛГАРИЯ 227

Ас. д-р Павлин Павлов
ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 234

Ас. д-р Пламен Петров
ДИНАМИКА В РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2019 ГОДИНА 241

Асен Божиков
КИБЕРАТАКИТЕ – СЪЩЕСТВЕНО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ХОТЕЛИТЕ В ДИГИТАЛНАТА ЕРА 248

Докторант Таня Рисемова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИ ОБЩИНИ ПО ТЕЧЕНИЕТО НА ДОЛЕН ДУНАВ 256

Докторант Жаклин Коен
ПРОЦЕСНО УПРАВЛЕНИЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОПЕРАЦИИТЕ В ПРЕДЕН ОФИС 264

Докторант д-р Владимир Бойчев
МЕДИЦИНСКИ ИЛИ МЕДИКАМЕНТОЗЕН ТУРИЗЪМ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ 272

Докторант Зорница Златанова
МАРКЕТИНГОВИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИ КОМПАНИИ, ОТНОСНО ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ИНТЕРНЕТ МАРКЕТИНГА 281

ФИНАНСОВИ, ОТЧЕТНИ, ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ И СОЦИАЛНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Людмил Найденов, гл. ас. д-р Марияна Павлова-Бънова
МЕСТНИ ДАНЪЦИ И ЕФЕКТИВНОСТ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 291

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ В ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ НА ТУРИСТИ 301

Доц. д-р Галя Иванова - Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА РАЗХОДИТЕ ЗА БЕЗПЛАТНА ХРАНА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 311

Ас. д-р Йордан Стефанов Йорданов
ПРОБЛЕМИ ПРИ ПЕНСИОННОТО ОСИГУРЯВАНЕ НА ЗАЕТИТЕ В ТУРИЗМА 318

Изследовател д-р Александрина Александрова АНАЛИЗ НА БАЗИСНИ ПОКАЗАТЕЛИ ОТНОСНО ТУРИЗМА В СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ 326

Докторант Росен Колев
НЕОБХОДИМОСТ ОТ НОВИ ПОДХОДИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО НА СЕБЕСТОЙНОСТТА 334

Докторант Димчо Шопов
ВЛИЯНИЕ НА ВИСОКАТА ДЪРЖАВНА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНДУСТРИЯ НА СТРАНИТЕ ОТ ЕС 342

Докторант Борислава Славова-Петкова
СОЦИАЛЕН ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 351

МАРКЕТИНГОВИ, ТЪРГОВСКИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Светла Ракаджийска
СИМВОЛИКА И КОМУНИКАЦИЯ ЗА ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....359

Проф. д-р Стоян Маринов, д-р Галина Илиева
ТУРИСТИЧЕСКО ТЪРСЕНЕ НА ОБЩИНА НЕСЕБЪР КАТО ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....368

Доц. д-р Иван Марчевски, доц. д-р Ваня Григорова
МАРКЕТИНГОВИТЕ МРЕЖИ ОТ ФИРМИ – СЪВРЕМЕННА ТЕНДЕНЦИЯ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ 375

Assoc. Prof., PhD Tatiana Manasterska, The President Stanislaw Wojciechowski
MANAGING AND MEETING THE DEMANDS OF OLDER TOURIST MARKET.....384

Доц. д-р Галина Захариева
ПРИНОС НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ УСЛУГИ ЗА РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА 390

Доц. д-р Искра Пантелеева
СТРАТЕГИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИЗМА – НЯКОИ МЕТОДИКО-ОРГАНИЗАЦИОННИ ВЪПРОСИ..398

Доц. д-р Мариана Янева, доц. д-р Николай Цонев
КОНСУЛТАНТСКА ОЦЕНКА НА ПОТЕНЦИАЛА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН 404

Доц. д-р Соня Алексиева, Росен Петков
КОНКУРЕНТНО ПРЕДИМСТВО НА УСТОЙЧИВОТО ХРАНЕНЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО – ПОТРЕБИТЕЛСКИ ПОЛЗИ, ПРОБЛЕМИ И ТЕНДЕНЦИИ.....414

Доц. д-р Иван Желев
ВЗАИМООТНОШЕНИЯ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ ПРИ ФАСИЛИТИ МЕНИДЖМЪНТА НА ХОТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ.....423

Доц. д-р Пенка Горанова
КОНЦЕПЦИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ХОТЕЛСКИ КОМПЛЕКС.....431

Доц. д-р Анатолий Асенов, докторант Зорница Крумова
ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТРЕЛСТВА И ПРЕД ЛИДЕРСТВОТО В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР.....439

Гл. ас. д-р Емил Николов
ПОЗИТИВНИ ЕФЕКТИ ОТ ИНТЕГРИРАНЕТО НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНУДСТРИЯ НА БЪЛГАРИЯ 447

Гл. ас. д-р Маргарита Мишева
ЕЛЕКТРОННА ТЪРГОВИЯ В ТУРИЗМА – ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦИИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....454

Гл. ас. д-р Надежда Веселинова
ГЪВКАВОТО ЛИДЕРСТВО – ФАКТОР ЗА УСПЕШНИ ПРОЕКТИ В ТУРИЗМА 462

Гл. ас. д-р Зоя Иванова
ФОРМИРАНЕ ПОВЕДЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 468

Гл. ас. д-р Милен Динков
СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ.....475

Гл. ас. д-р Галя Георгиева, гл. ас. д-р Иван Маринов
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ.....483

Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов
ТЕОРЕТИЧНИ МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ.....491

Гл. ас д-р Светослав Калейчев
ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА ПОЛОЖИТЕЛНОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ РОБОТИЗАЦИЯТА И ТУРИСТИЧЕСКИЯ МАРКЕТИНГ.....499

Ас. д-р Бойчо Бойчев
ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНСКИ СТРУКТУРИ В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 507

Доктор Веселина Портарска
МОДЕЛ ЗА УПРАВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НА РАЙОН РИЛА-ПИРИН, С ЛОКАЦИЯ БАНСКО 515

Докторант Александър Димитров
ПРЕДИМСТВА НА МОБИЛНАТА ТЪРГОВИЯ (M-COMMERCE) В СЪВРЕМЕННОТО ХОТЕЛИЕРСТВО.....525

Д-р Мирослав Кръстев, ас. д-р Калоян Цветков
ОЦЕНКА НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ НАГЛАСИ ПРИ ПОСЕТИТЕЛИТЕ НА НЕДВИЖИМИ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ.....534

Докторант Кристина Георгиева
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПОЗИЦИОНИРАНЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ БЪЛГАРИЯ.....543

Докторант Йоана Огнянова
ВЛИЯНИЕ НА БРАНДИНГА НА КУЛИНАРНАТА ДЕСТИНАЦИЯ ВЪРХУ МОТИВАЦИЯТА НА ТУРИСТИТЕ.....551

Докторант Ирина Карадакова
ИЗМЕРЕНИЯ НА ЛОЯЛНОСТТА В ТУРИЗМА.....557

Докторант Ивайло Иванов
АКТУАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ХОТЕЛСКИТЕ ОНЛАЙН РЕЗЕРВАЦИОННИ СИСТЕМИ.....566

Докторант Нина Костадинова
ЛИДЕРЪТ – КЛЮЧОВ ФАКТОР ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА ЕКИПНАТА РАБОТА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ.....575

ПРАВНИ, ИСТОРИЧЕСКИ И КУЛТУРНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Таня Парушева
ОПАЗВАНЕ И СЪХРАНЯВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ НА КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ ЗА БЪДЕЩЕТО.....583

Доц. д-р Тихомир Личев
РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНИЯТ И КУЛТУРНО ПОЗНАВАТЕЛЕН ТУРИЗЪМ ПО ДУНАВСКОТО КРАЙБРЕЖИЕ.....589

Доц. д-р Милена Стоянова, доц. д-р Ивайло Владев
СКАЛНИТЕ МАНАСТИРИ В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ КАТО ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....597

Доц. д-р инж. Стойна Цвяткова, маг. Емилия Маринова
ПОТРЕБИТЕЛСКО ТЪРСЕНЕ И НЕОБХОДИМОСТ ОТ СЪЗДАВАНЕ НА ИНОВАТИВЕН МОДЕЛ ЗА ИНТЕГРИРАН ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ В СВИЩОВ, С ЕЛЕМЕНТИ НА КУЛТУРЕН, ДУХОВЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....605

Dr. Mahmoud Khalifa, Assoc. Prof
THE ANALYSES OF PUBLIC POLICIES FOR THE REVITALIZATION OF THE TOURISM SECTOR IN EGIPT AFTER THE 30th OF JUNE REVOLUTION....614

Д-р Константин Григоров
МЕСТНИ ОРГАНИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИЗМА И ТЕХНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ 620

ПРОСТРАНСТВЕНИ И ЕКОЛОГИЧНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Константин Калинков
ОСНОВА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ЧЕРНОМОРСКИ КУРОРТИ 629

Доц. д-р Петя Иванова
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА ЧРЕЗ РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОЕКТИ 640

Доц. д-р Марина Николова
УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ И ТЕРИТОРИИ 651

Доц. д-р Иван Килимперов, доц. д-р Красимир Александров
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕЧКИ ПРЕД РАЗВИТИЕТО НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН „ТРАКИЯ“ 658

Гл. ас. д-р Нели Веселинова, проф. д-р Веселин Бояджиев
ТУРИЗЪМ, РУРАЛИЗЪМ И ДЕМОГРАФСКАТА КАТАСТРОФА 664

Гл. ас. д-р Румен Недков
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА СВОГЕ 673

Гл. ас. д-р Явор Станев
РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИАЛНИЯ СЕКТОР ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ЖИВУЩИТЕ В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 680

Докторант Иво Балевски
СЕЛСКИЯТ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ - ЕДНА РАЗЛИЧНА ГЛЕДНА ТОЧКА....686

Докторант Владо Божилов
ДОБРИ ПРАКТИКИ В „ЗЕЛЕНА“ ПОЛИТИКА В ХОТЕЛИЕРСТВОТО..693

ИЗСЛЕДВАНИЯТА И ПРЕПОДАВАНЕТО В ОБЛАСТТА НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Александр Аверин
DIGITAL-СТРАТЕГИИ ПРОДВИЖЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ ИНДУСТРИИ СПОРТА И ТУРИЗМА 703

Старший преподаватель Юлия Иванова
ОСОБЕНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА И ПРОДВИЖЕНИЯ УНИВЕРСИТЕТОВ ТУРИСТКОГО ПРОФИЛЯ НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ 711

Доц. д-р Ирена Емилова
МЕТОДЪТ „АНАЛИЗ НА СЛУЧАЙ“ ПРИ ПОДГОТОВКАТА ПО ДИСЦИПЛИНАТА „ЕКОТУРИЗЪМ И ИНФРАСТРУКТУРА“..... 719

Докторант Стилияна Басмаджиева
РАЗРАБОТВАНЕ НА МЕТОДОЛОГИЧНА РАМКА ЗА АНАЛИЗ НА МАКРОУПРАВЛЕНИЕТО НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 724

Жилкова Ю. В., Макаренко З. В.
К ВОПРОСУ ОБ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ЗНАЧЕНИИ ЭКСКУРСИИ 734

СТУДЕНТСКИ НАУЧНИ ДОКЛАДИ

Магистър Невена Руменова Лясковa
МУЗЕИТЕ НА ВЕЛИКО ТЪРНОВО - ОТ МИНАЛОТО ДО НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ..... 749

Бакалавър, Анжелина Василева
РАЗКРИВАНЕ НА ПОТЕНЦИАЛ ЗА ТУРИСТИЧЕСКИ АТРАКЦИИ В ПРИРОДНО-КЛИМАТИЧНИТЕ И КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИ ДАДЕНОСТИ НА ГРАД СВИЩОВ 755

Студент Петя Костова
ИКОНОМИКАТА НА ПРЕЖИВЯВАНИЯТА И НЕЙНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ ТУРИЗМА 762

Студент Фелия Попова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ДИГИТАЛНИЯ МАРКЕТИНГ В ТУРИЗМА..... 769

Студент Марта Лазарова
ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ В ТУРИЗМА..... 776

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Свищов, 11-12 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 10-годишнината от създаването на специалност „Икономика на туризма“ в Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1764-7

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

НЕОБХОДИМОСТ ОТ НОВИ ПОДХОДИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО НА СЕБЕСТОЙНОСТТА

Докторант Росен Колев
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

Резюме: *Използването на нови подходи при калкулирането на себестойността е основополагащ момент в дейността на стопанските субекти, защото използването на правилен метод и/или система за калкулиране осигурява достоверна отчетната информация. Все по - бързо развиващата се икономика и предизвикателствата на бизнес средата довеждат до нуждата от търсене на съвременни системи и методи за калкулиране на себестойността. Прилагането на системи и методи за калкулиране на себестойността е необходимо да се съобрази с организационната структура, произвеждания продукт и оказаната услуга и големината на стопанския субект.*

***Ключови думи**: калкулиране, себестойност, методи, системи*

Въведение

Калкулирането на себестойността е важен елемент на счетоводната теория и практика. В динамично развиващите се отрасли се обуславя необходимостта от нови подходи и методи за калкулиране, съобразени със спецификата на дейността. Следва да се отбележи, че създаването и използването на нови подходи при калкулирането на себестойността е един непрестанен процес в счетоводната теория и практика. В основната си част те са създадени през XX век, като са актуални и в днешно време.

Развитието на калкулирането преминава през различни етапи - от пълна през съкратена (непълна) и завръщането към пълна себестойност. Системите и методите, които представляват интерес при отчитането на разходите и калкулирането на себестойността са: „Standard costing“, „Kaizen costing“, „Activity-based costing“, „Direct costing“, JIT(Just in Time), „Target costing“ и „Zero-based costing“.

Системата „Standard costing“ е създадена в самото началото на XX век и променя представите за калкулирането. Двамата учени свързани със „Standard costing“ са Емерсън и Харисън. Емерсън смята, че традиционното счетоводство има недостатък, че няма връзка между това,

което е и какво трябва да бъде. Според него истинската цел на счетоводството е да се увеличи броят и интензивността на „маркерите“ преди отклоненията.

В литературата от миналия век системата „Standard costing“ е представена по следния начин : „Стандартните разходи са мярка за това, колко разходи трябва да се изразходят, което контрастира с това колко всъщност са направени. Системата за стандартни разходи е система за изчисляване на разходите за продукти, която ги показва предварително вместо действителните разходи, които се установяват през отчетния период и след това се калкулира на себестойността. Разликата между двете системи е в начина, по който се записват преките материални и преките разходи за труд“. (Anthony, Welsch, & Reece, Fundamentals of management accounting, 1985, p. 277). Ако „Standard costing“ се преведе буквално означава стандартно определени разходи. Чрез системата „Standard costing“ се изчисляват предварително разходите използвани в производството и след това се калкулира стандартна себестойност на продукцията, т.е. преди да е започнал производствения процес е налице себестойността на продукцията. Тази система е насочена главно към мониторинг на използването на преките производствени разходи и свързаните с тях изчисления - за контрол на режийните разходи. По този начин системата „Standard costing“ сравнява действителните разходи с прогнозните за дадения период и идентифицира отклоненията и прилага подходящи коригиращи действия. Целта на подобна корекция е да се оптимизират подобни отклонения. Системата „Standard costing“ е в основата на разработването на нормативния метод, за който са писали редица наши автори (М. Памукчиев, В. Нанков и др.). Те са интерпретирали системата подходящо за съветската и българската промишленост.

Основните предимства на система „Standard costing“ са потребностите на промишлените предприятия от предварително изчисляване на разходите и калкулиране на себестойността, като това спомага за планиране на дейността. Въз основа на установените стандарти може предварително да се определи сумата на очакваните разходи за производството и продажбата на продукти, да се изчисли цената на единица продукт за определяне на цените и да се състави план сметка за очакваните бъдещи доходи.

Следващата система е „Direct costing” тя е разпространена през 50-те години на XX век, но е изключително актуална и до наши дни. С нарастващата конкуренция, развитието на теорията и практиката на

управленското счетоводство и разпределението на разходите на постоянни и променливи, се формира „Direct costing“ система, основана на принципа на контрол на разходите във връзка с колебанията в обема на производството или степента на натоварване на оборудването. Според Стуков: „Междувременно, успоредно с метода, се използват разновидности, основани на включването на променливи разходи (преки разходи и непреки разходи), както и всички променливи разходи и част от постоянните, в зависимост от коефициента на използване на производствените мощности“ (Стуков, 1980, стр. 161)

През 1936 г. американският икономист Джонатан Харисън изяснява същността на „Direct costing“, според която при определяне на себестойността също е целесъобразно да се вземат предвид само променливите разходи. Реалното използване на тази система започва към средата на 50-те години на XX век. Това се обуславя от създаването ѝ в период, през който се развива и се използва пълната себестойност, докато „Direct costing“ използва теорията за непълна себестойност на продукцията в промишлените предприятия. Групирането на производствените разходи по икономически елементи не винаги дава нужната информация за управлението им. Тази система е застъпена при анализа на дейността на промишлените предприятията, защото тя помага за обособяване на връзката между цената на продукта, обема или нивото на производство, общата сума на постоянните разходи и печалбата. Това е ключов фактор в процеса на вземане на управленски решения.

Основното предимство на този подход е групирането на разходите на постоянни и променливи като това спомага за различен поглед над калкулирането. При групирането на разходите по този признак може да се определи оптималната програма за производство според заложените цели в дейността на промишленото предприятие. На база тази информация ръководството му може да избира между собственото производство на спомагателни продукти, строителни работи, услуги или тяхното закупуване от други промишлени предприятия, което води до най-икономичната производствена технология.

Съвременната система „Target costing“ възниква в Япония през 60-те години. За първи път той е внедрен от една от най- големите корпорацията за производство на автомобили през 1965 г., въпреки че някои подобни форми на системата са използвани и от General Electric през 1947 г., когато се използва „целево управление на разходите“. Системата започва да има реално приложение в големите икономики като САЩ едва в края на 80-те години на XX век.

Системата „Target costing“ се основава на контрол на себестойността на продукцията, същността на който е да се намалят разходите за всички дейности в производствения цикъл в резултат на използването на производствена, инженерна, научноизследователска и развойна дейности. Допреди „Target costing“ системите приемат модел, при който основен фактор за намаляването на себестойността са разходите, но тук се използват техническите възможности за оптимизиране. Това са производствената, инженерната и в по-голяма степен научноизследователската и развойна дейност.

„Target costing“, за разлика от традиционните системи за ценообразуване е свързана с предварително установената продажна цена. Colin Drury представя работещ алгоритъм за използване на системата „Target costing”: „Първо, определете пазарната цена, която клиентите ще бъдат готови да платят за продукта, второ, приспадане на процента на печалбата от пазарната цена, за да се определи себестойността, трето, с каква себестойност можем да произведем продукта, четвърто, ако очакваните действителни разходи надхвърлят пазарната цена, е необходимо намаляване на действителните разходи до себестойността“ (Drury C. , Management and cost accounting, 9th Edition, 2017, стр. 562). Следователно, първо трябва да се определи пазарната цена за този тип продукти, след което се задава размера на печалбата и се определя максималният допустим размер на производствената себестойност. С други думи, тази система предполага съществуването на такава цена, която е определена от пазара и позволя реализиране на печалба. В този случай продуктите, които се разработват, отговарят на пазарните изисквания за качество, време за доставка и цена. Предимствата на „Target costing“са:

Първо, един и същ подход при разработването на система за калкулиране на нов продукт, което осигурява поетапно контролиране на процеса по отчитане на разходите и последващо калкулиране. Ръководителите и служителите, опитващи се да се доближат до целевите разходи, често намират нови нестандартни решения в ситуации, изискващи бързо и рационално вземане на решения.

Второ, „Target costing“ обуславя необходимостта от следене на пазарната цена на продукта, като това спомага за създаването на нови технологии или материали за понижаване себестойността на продукта и същевременно повишаване конкурентоспособността, за да се спазят предварително набелязаните цели от ръководството на промишленото предприятие.

Следващата система „Kaizen costing" също е създаден в Япония и представя изцяло нова концепция в развитието на отчитането на разходите и калкулирането на себестойността. Съществените нововъведения в дейността позволяват повишаване на пазарния дял, без това да изисква огромен ресурс за съвременни технологии, знания и големи инвестиции. Тази система обаче работи с коренно различна концепция, според която малки подобрения при отчитането на разходите, създават кумулативен ефект, който от своя страна подобрява значително дейността на промишленото предприятие. Според голяма част от изследователите именно тази система е в основата на развитието на японската икономика в края на XX и началото на XXI век. „Kaizen costing" е японска система за управление, стартирана от Masaaki Imai, която се оказва ключът към японския конкурентен успех. Значението на тази концепция е: KAI = Промяна и ZEN = за по-добро, а преводът е „непрекъснато усъвършенстване", което означава малки подобрения в текущите условия. „За разлика от западната концепция, която представя, че общата промяна в дадено предприятие, на големи интервали от време е приложимо, използвайки големи количества ресурси и високо ниво на разходите, Kaizen Costing търси ежедневни, постепенни, бавни, но непрекъснати подобрения, които се извършват с минимални разходи." (Francis, 2019). „Kaizen-costing" представлява система, която спомага за намаляване на себестойността на произведената продукция чрез системата за управление на разходите в компанията.

В теорията и практиката, които изследват системите Target и Kaizen costing, се споменава, че често се използват заедно в дейността на много предприятия. И двете са предназначени да намалят нивото на отделните елементи на разходите и цената на крайния продукт като цяло, до приемливо ниво, но ако разделим жизнения цикъл на продукта на две части - етапа на планиране и развитие и етапа на производство, тогава „Target costing" решава този проблем при първия етап, и „Kaizen costing" - на втория етап.

Като предимство на „Kaizen costing" може да се изведе прилагането на малки стратегически решения, заради които „Kaizen costing" е определена за концепция подобна на „чадър", в който се отнасят всички подобрения при отчитането на разходите и калкулирането на себестойността от гледна точка на счетоводството. Положителното на тази концепция е фактът, че чрез прилагане на малки стратегически решения, необходимите ресурси за внедряването й са незначителни. Успешното прилагане на този подход се дължи на техническите и управленските знания, събрани заедно и на прилагането на някои инструменти

за управление. Основно „Kaizen costing“ се занимава с организацията и систематизирането на разходите с цел оптимизиране себестойността на произведената продукция.

Системата „Zero-based costing“ се заражда в края на 70-те и началото на 80-те години на XX век като продължение на успешната система „Zero-based budgeting“. В основата на „тази система е преодоляването на слабостите на традиционния подход чрез прилагане на „логиката отдолу-нагоре“, която изгражда конкретни, непосредствени и трайни резултати в системата на разходите и калкулирането. Методът на изчисляване на нулева стойност е еволюирал от нулевата теория на бюджетирането и е практичен и полезен. Нейната крайна цел е да реализира възможности за икономия на разходите“ (Pelleg, 2019). В основата й стой оценката на разходите, непрестанно през производствената дейност на промишленото предприятие.

Изчисляването на нулевата база започва от „нулево ниво“ и всеки елемент от прогнозните разходи се анализира за нуждите на промишленото предприятие (елементи, количество, размер, капацитет и т.н.) и разходи (текуща пазарна цена въз основа на оценени нужди). След това разходите се формират, независимо от това дали общите разходи са по-високи или по-ниски от предишните и когато се съпоставят с нуждите на промишленото предприятие те трябва да формират цифрата „нула“. Тоест нуждите на предприятието може да приемем със знак „-“ и стартира процеса по осигуряване на ресурси, докато се получи нулева стойност. При нулеви изчисления, организацията е по-добре оборудвана с по-актуални познания за разходите и със сигурност може да има силна позиция при договаряне с доставчик.

Като основно предимство може да се изтъкне, че системата на нулева база е структурирана за постигане на значително и устойчиво намаляване на разходите, без да се застрашава производителността и конкурентоспособността на организацията. Подходът е практичен, прагматичен и приложим в редица бизнес условия. Системата „Zero-based costing“ е система набираща все по-голяма популярност сред научните изследователи и управленските екипи на предприятията. Информацията за тази система в рамките на България е изключително оскъдна.

Последната представена система е ABC или „Activity-based costing“ тя е една от двете най – разпространени системи в световен мащаб. Създаването на системата е малка революция в калкулирането на себестойността. Всичко започва „в края на 80-те години няколко фирми в САЩ и Европа въведоха системи тип ABC. В серия от статии,

базирани на наблюдението на иновативни системи тип АВС, Купър и Каплан разработват идеите, стоящи в основата на теза система, и въвеждат термина АВС. Статиите генерираха значителна популярност и консултантите започнаха да предлагат и прилагат системата АВС. Проучванията сочат, че приблизително 25% от компаниите в страните и в редица държави са въвели АВС“ (Drury C. , Management and cost accounting, 9th Edition, 2017, p. 261). Още след излизането на пазара на системата АВС през 90-те години на XX век тя се превръща в най – търсената. Доказателство за това е процентно изражение за компаниите, които използват системата в световен мащаб.

Ако преведем буквално „Activity-based costing“, този метод означава отчитане на разходите за дейност. Той възникна в резултат на промени във възгледите относно методологията на счетоводното отчитане на разходите и калкулирането на себестойността на произведената продукция. Оперативните дейностите, които се извършват в промишленото предприятие определят неговата специфичност. В процеса на работа, ресурсите (материали, възнаграждение, оборудване и т.н.) се изпозлват и възниква резултат. Методът АВС изгражда по-експоненциално разпределение на използваните ресурси, тъй като разпределението на разходите се основава на преките зависимости, обосновани от конкретна операция (дейност).

Заключение

В заключение може да се каже, че създаването на нови подходи за калкулиране на себестойността на произведената продукция и оказаните услуги се обуславя от нуждите на икономическите субекти. Повечето системи представени по-горе се създават на база недостатъци на други системи. Това обуславя непрекъсваемостта на процеса по търсенето на нови решения за подобряване калкулирането на себестойността.

ЛИТЕРАТУРА

Симеонова, Р. (2005). *Калкулацията - инструмент за управление на разходите.* Свищов: АИ „Ценов“.

Стуков, С. (1980). *Современные методы калькулирования себестоимости.* Калининград: КГУ.

Anthony, R., Welsch, G., & Reece, J. (1985). *Fundamentals of management accounting.* Illinois: IRWIN.

Drury, C. (2017). *Management and cost accounting, 9th Edition.* Cengage Learning EMEA.

Francis, A. (8 Marc 2019 г.). *Kaizen Costing Method*. Изтеглено на 1 August 2018 г. от mbaknol: https://www.mbaknol.com/operations-management/kaizen-costing-method/

Pelleg, E. (8 March 2019 г.). *'Zero-based costing': a new approach to cost optimization*. Изтеглено на 2 August 2018 г. от Tefen: https://www.tefen.com/insights/industries/Consumer_Goods/zerobased_costing_a_new_approach_to_cost_optimization